

Kako je teško precizno distribucijski razgraničiti porabu frazemâ sa skorupom od onih s vrhnjem, čini se da je nužno prepustiti piscima da sami procijene što

se u određenoj situaciji bere, kupi, skida – vrhnje ili skorup.

Marko Samardžija

OSVRTI

O SJEDIŠTU I SJEDALU KAO NEDOVOLJNO OBJAŠNJENOM PROBLEMU

Od 1. siječnja o. g. obvezatno je u automobilu vezivanje pojasom i Vjesnikov novinar D. Dravinski nas 3. siječnja podsjeća na tu obvezu i piše:

„Zakonodavac obvezuje na vezanje sigurnosnim pojasovima vozače i ostale putnike, bez obzira da li su pojasovi ugrađeni na tri ili dvije točke i bez obzira da li se voze na prednjim ili zadnjim sjedištima (ukoliko su sigurnosni uređaji postavljeni i na zadnjim sjedištima).”

Jednoga je anonimnog čitatelja u tom tekstu zasmetala riječ *sjedište* pa uredništvu Jezika među ostalim piše:

„...riječ *sjedište* u zadnjoj se rečenici predzadnjega pasusa upotrebljava u smislu *sjedala* u automobilu i to dva puta ustopice! A zna se da je *sjedalo* u automobilu, a da je *sjedište* neke ustanove, poduzeća, škole itd. Budući da to nije prvi put da se tako piše u spomenutim novinama, to se ovog puta i javljam i upozoravam na taj propust.* (...) Nadam se da ćete se osvrnuti na ovo i slične primjere u jednom od slijedećih Jezika koje ja redovito čitam.

I ne samo ja, nego i dobar broj prijatelja i znanaca mojih.” Potpis: *N. N., jezičar-amater.*

Iako čitatelj pokušava objasniti zašto ostaje anonimn, ipak se ne bismo osvrnuli na ovaj dopis, jer se na anonimne dopise u načelu ne osvrćemo, ali ovdje činimo iznimku jer imamo jedan nenamiren dug prema čitateljima Jezika.

Naime anonimni je čitatelj očito potaknut pisanjem M. Šimundića objavljeno u XVIII. godištu Jezika gdje on tvrdi: „*Sjedište* je u ŽTP-u Zagreb samo jekaviziran oblik *sedište*, kakav donedavno bijaše na istim tiskanicama, pa su mjerodavni valjda zaključili da su stvar uspješno riješili kad su bukvalno ekavski oblik presedlali u jekavski. Ali nisu! U hrvatskom je jeziku *sjedište* mjesto (zgrada, selo, varoš, grad) gdje se nalazi kakva ustanova, jedinica vlasti, uprava političke organizacije, narodna skupština, vlada i slično. (...) Ono je mjesto na kojemu sjedi čovjek – *sjedalo*. Obično je to dio klupe, stolice, fotelje i sl.” (Str. 61.)

Šimundić je prihvatio mišljenje M. Hraste iz VI. godišta Jezika pa iako M. Hrašte ima pravo kad tvrdi: „Umjesto riječi *sjedište*, koja je u običaju u istočnim krajevima, na zapadu se upotrebljava isključivo riječ *sjedalo*, osobito za sjedišta u kazalištu, kinu, tramvaju, autobusu i trolejbusu, dakle za one stolice, koje su čvrsto pričvršćene, koje se ne mogu micati

* Opet naglašavamo: Ako čitatelj ne želi da javno objavimo njegovo ime, možemo postupiti po njegovoj želji pa objaviti samo inicijale pa čak ni njih.

i na kojima u isto vrijeme može sjediti samo jedna osoba" (str. 2.), ipak on o sjedištu nije rekao sve što bi trebalo reći. Njegova argumentacija nije potpuna, a Šimundić je nekritički prihvaća i proširuje.

Protiv Šimundićeva shvaćanja ustao je P. Rogić u 4. broju istoga godišta. M. Šimundić u 5. broju oštro pobija Rogićevo gledište jer Rogić nije odabrao dobar način dokazivanja, uzimao je potvrde iz pisaca od 17. do 19. stoljeća, pa Šimundić tvrdi da je *sjedište* nekada doduše značilo isto što i *sjedalo*, ali da to u suvremenom hrvatskom književnom jeziku više ne znači.

Što se cjeline problema tiče, uredništvo je smatralo da M. Šimundić neće u svemu biti u pravu, ali se nije htjelo upletati u polemiku očekujući da će P. Rogić opet javiti. Ali on je iz nama nepoznatih razloga ušutio. Kako je vrijeme prolazilo, a on se nije javljao, smatrali smo svojom obvezom da sumnju raščistimo. Imali smo za to teoretske razloge. Prema tvorbenom značenju *sjedalo* je naprava, stvar na kojoj se sjedi, a *sjedište* je mjesto na kojem se sjedi. Nije vjerojatno da se *sjedište* ne ostvaruje u ovom drugom značenju. Pitanje je samo što pokazuje jezična praksa. To se ne može utvrditi bez primjerâ. Kako je skupljanje primjera težak i dug posao i kako sve takve poslove ne mogu obavljati samo urednici, taj smo zadatak povjerali, prije desetak godina, jednoj suradnici, ali ona do danas članka nije napisala, a kako drugoga suradnika nismo uspjeli naći, treba netko iz uredništva kazati o tome nekoliko riječi.

Riječ *sjedalo* znači: 1. naprava za sjedenje, 2. dio stolice na kojem se sjedi, uz neka druga sporednija značenja. Kako to nije sporno, ne treba za to navoditi primjere.

Da se *sjedište* u praksi hrvatskoga književnoga jezika ne upotrebljava samo u značenju 'mjesto gdje se nalazi neka ustanova', nego i u značenju 'mjesto gdje se sjedi ili gdje što sjedi' mogu potvrditi s nekoliko primjera:

...poveo nas je na sjedište ispod stabla (V. Nazor, Zagrebačke novele, 15). — *Onda izvuče iz ormara dug drven stalak, na kojemu se njihalo trideset i šest žigova... pa je vodeći žustro iz sjedišta potrebne žigove, stala ih otiskivati na bitnim spisima* (Stj. Kranjčević). V. Dabac u Tehničkom rječniku razlikuje *sjedalo* od *sjedišta* i ima deset vrsta raznih *sjedišta* u značenju mjesto gdje što sjedi.

To značenje proizlazi iz samoga tvorbenoga sustava pa da je u praksi i rjede, za normu ne smije biti sporno.

Sjedište se u hrvatskom književnom jeziku upotrebljava i u značenju *sjedala* kao što pokazuju ovi primjeri:

Čovjek se zavrti i kao lopta padne na sjedište. (I. G. Kovačić, riječ je o autu.) — *Neno je opet sjeo i stisnuo se sasvim u desni kut, i ostavio mnogo mjesta na sjedištu kraj sebe.* (S. Batušić, Na dragom tragu, 223, o autu.) — *Anita se zavali u sjedište...* (I. Slamnig, Bolja polovica hrabrosti, 34, i tu je riječ o autu.) — *Jedan mladi udav izazvao je pravu paniku među putnicima pariškog metroa. (...) U pomoć su pozvani vatrogasci, koji su poslije nekoliko sati traganja otkrili da se bjegunac skrio ispod jednoga sjedišta, odakle su ga izvukli tek pošto su potpuno rasklopili klupu.* (Vjesnik, 16. 3. 1978, 15.) — *...sada čak 170 prostornih metara mješano pretvorimo u 130 do 160 tisuća jedinica različitih tipova naslona, sjedišta, rukonaslona i drugih proizvoda za daljnju finalizaciju u industriji namještaja.* (Vj. 18. 8. 1983, 4.)

Dakle, ne može se tvrditi da se u hrvatskom književnom jeziku *sjedište* upotrebljava samo u značenju mjesta gdje je boravište neke uprave, nego i u značenju drugih mjesta gdje se sjedi, *pr* i *sjedala*. Drugo je kako ćemo takvu praksu normativno ocijeniti. Slažemo se da posljednje značenje nema dovoljno opravdanja za normativno prihvaćanje iako su se među primjerima našla i tri dobrih pisaca. S nekoliko razloga:

prvo, nije dobra jezična praksa u kojoj jedna riječ potiskuje drugu, a sama je višeznačna;

drugo, nije dobro da potiskuje prošireniju riječ i gotovo općenito prihvaćenu; *treće*, još je gore kad se time potiskuje i sustavno značenje.

Da je riječ *sjedalo* proširena i prihvaćena, pokazuju i priručnici u kojima se ti pojmovi navode. U spomenutom Dapčevu rječniku nalazimo *pomoćno ili rezervno sjedalo, prednje sjedalo, preklopno sjedalo, stražnje sjedalo, sjedalo za suvozača*, a *sjedalo* nalazimo i u Belušićevu Automobiilskom rječniku, Zagreb, 1980.

Prema tome možemo se složiti s M. Šimundićem da nije opravdano da se *sjedište* širi na račun *sjedala* pa tvornici spomenutoj u posljednjem primjeru valja reći da ne proizvode *sjedišta* nego *sjedala*, ali ne možemo žestoko osuđivati novinare koji to čine kad tako pišu i dobri hrvatski pisci, a osim navedenih primjera ima i drugih. A u posljednjem je primjeru novinar samo zapisao što je tvorničar rekao.

Još manje možemo osuđivati željezničare jer jedno *sjedalo* može imati i više *sjedišta* kao što u vlakovima obično i jest, obično tri–četiri, i zato ŽTP može prodavati rezervaciju za *sjedišta*, jer bismo inače imali vezanu rezervaciju: ili cijelo *sjedalo* ili ništa.

Mislim da je time razjašnjeno sve što je sporno u značenju *sjedišta* i *sjedala*, ako tko još i sad nije zadovoljan, može dokazivati i drugačije, ali novim razlozima, ako ih ima.

Stjepan Babić

NAGLASAK IMENICE TIPA KUPOVANJE

Glagolske imenice izvedene od nesvršenih glagola imaju infinitivni naglasak, a izvedene od svršenih imaju dugouzlazni na pretposljednem slogu. To lijepo pokazuju ovakvi primjeri: *jednáčēnje-ujednáčēnje, slūšanje-saslušanje*. Međutim u razgovornom jeziku, na radiju i na televiziji veoma se često može čuti da se glagolske imenice od nesvršenih glagola VI. izgovaraju s dugouzlaznim naglaskom na pretposljednem slogu: *bolovánje, dugovánje, gladovánje, gostovánje, kumovánje, kupovánje, mirovánje, putovánje, trgovánje, zimovánje...* Ti su naglasci nastali analogijom prema naglasku glagolskih imenica od svršenih glagola kao što su *obećánje, saslušanje, pomilovánje...* Takvo se odstupanje u književnom izgovoru može s pravom smatrati pogrešnim jer je tu sustav dovoljno jasan i čvrst, a u našim rječnicima i gramatikama takve su imenice zabilježene sa sustavnim naglaskom: *bolòvānje, dugòvānje, gladòvānje, gostòvānje, kumòvānje, miròvānje, putòvānje, trgovānje, zimòvānje...* Jedino je Benešić u svom Hrvatsko–poljskom rječniku zabilježio i *putovánje*, ali o toj je razlici pisao D. Brozović u I. godištu Jezika, str. 78 (gdje se govori i o razlici *bòlovānje-bolòvānje*), a u Težak–Babićevu Pregledu gramatike